

2. PRESENTACIÓ DEL MUNICIPI

2.1 GENERALITATS

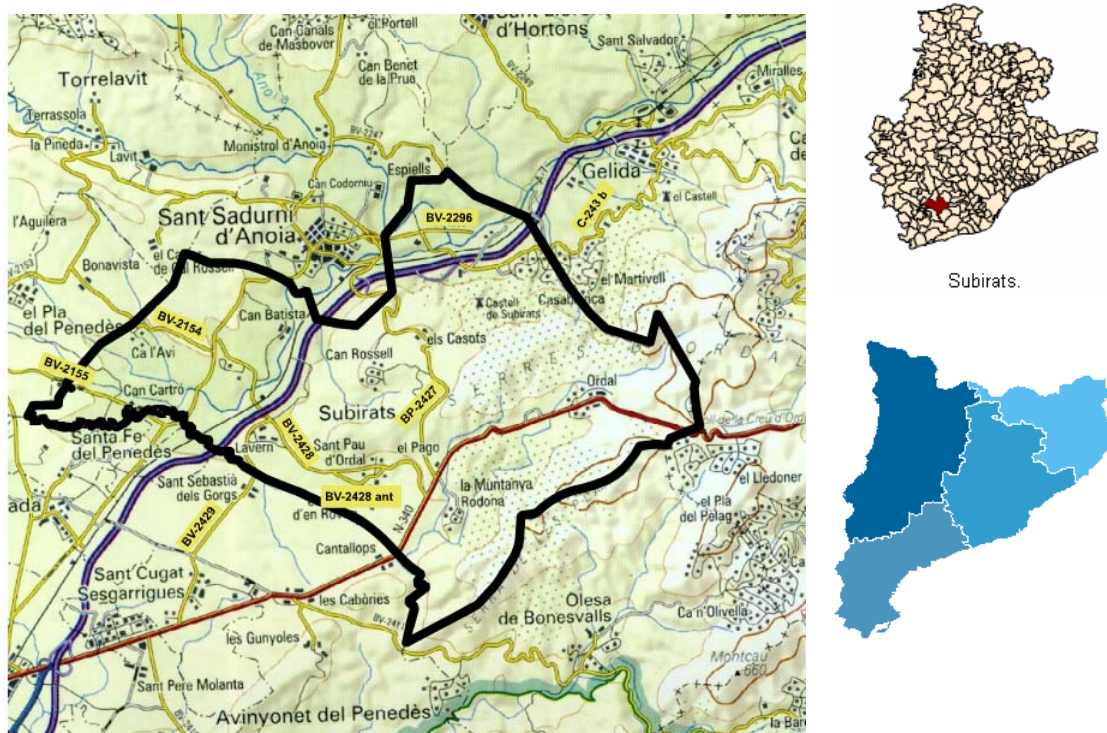
2.2 DESCRIPCIÓ DE L'ENTORN FÍSIC

2.3 DESCRIPCIÓ DE L'ENTORN SOCIOECONÒMIC

2.1 GENERALITATS

Subirats es troba situat a la regió del Penedès i, dins d'aquesta, a la comarca de l'Alt Penedès, concretament a l'extrem oriental. Situat entre els nuclis de Vilafranca del Penedès (a l'oest) i Sant Sadurn d'Anoia (al nord), destaca per la predominància de l'entorn agrícola entre dos pols fortament urbanitzats. Per la seva posició estratègica, dins de la regió metropolitana de Barcelona, Subirats és lloc de pas de diverses infraestructures de transport –hi passen eixos viaris (com l'autopista AP-7, la nacional N-340, una línia de rodalies de RENFE i el futur Tren d'Alta Velocitat), gasoductes i línies elèctriques d'alta tensió.

Figura 2.1-1. Situació de Subirats sobre la base topogràfica 1:50.000, i en relació a la província de Barcelona

Font: <http://www.diba.es/ortofotos/08273>

L'auditoria ambiental del municipi té molt en consideració les peculiaritats territorials i poblacionals de Subirats. Com tants altres municipis catalans, Subirats és eminentment rural. És, a més, força extens: el més gran de la comarca de l'Alt Penedès (55,8 km²). També, com tants d'altres, té la població disseminada, però –i aquesta és l'excepcionalitat– no pas en masies, barris i cases aïllades, sinó en quinze nuclis de població força estables. En l'àmbit econòmic, Subirats és fonamentalment un municipi agrícola –hi ha conreu de vinya i, en menor proporció, d'arbres fruiters. Els conreus representen més del 47 % de la

superfície del municipi. Darrerament, però s'han desenvolupat dos polígons industrials –i n'hi ha un tercer en marxa- que estan fent canviar el perfil econòmic del terme.

La població de Subirats, en conjunt, ha crescut lleugerament des del cens de 1991 fins a l'actualitat (de 2.083 habitants als 2.708 de 2003). Sant Pau d'Ordal, l'Ordal, Lavern i Can Cartró capitalitzen més del 65 % de tots els habitants del municipi, com es pot contrastar a la Taula 2.1-1. És remarcable el fet que gairebé cadascun dels nuclis de població està format, al seu torn, per altres grups de població, diferenciats i separats físicament per camps de conreu. A més, hi ha una població disseminada que habita en una cinquantena de masies aïllades. Al plànol número 5 s'hi representa la distribució poblacional del municipi, amb les dades de població de l'any 2000. A diferència d'altres municipis plurinuclars, el cas de Subirats no és el resultat de cap política d'agregacions, sinó del manteniment de l'estructura administrativa fixada a mitjan segle XIX. Cal destacar el fet que, en general, els habitants de Subirats tenen més consciència d'entitat –o de nucli- que no pas de municipi.

La legislació territorial bàsica (la Llei de bases del règim local i la Llei municipal i de règim local de Catalunya) només estableix règims especials per a municipis que funcionen en règim de consell obert, municipis de muntanya, turístics o catalogats com a historicoartístics o industrials. Cap d'aquests és el cas de Subirats, la qual cosa explica que la implantació de serveis bàsics hagi estat un procés costós per als mateixos veïns del municipi, tot i havent comptat amb subvencions importants de la Diputació de Barcelona i de la Generalitat de Catalunya. Fa 30 anys els habitants de Subirats no tenien enllumenat públic, ni recollida d'escombraries, ni aigua potable als domicilis.

Taula 2.1-1. Superfície i població de les entitats de població de Subirats, 2003

Entitats de població	Superfície (ha)	Població 2003	Densitat (hab/ha)
Ca l'Avi	4,4	85	19,32
Can Bas	1,9	54	28,42
Can Batista	3,0	71	23,67
Can Cartró	6,1	173	28,36
Cantallops	6,0	60	10,00
Can Rosell	2,9	57	19,66
Els Casots	2,6	75	28,85
Lavern	11,5	413	35,91
Ordal	29,3	629	21,47
El Pago	8,3	72	8,67
St. Joan	3,8	99	26,05
St. Pau d'Ordal	13,2	569	43,11
Urbanització Can Rossell	8,7	70	8,05
Urbanització Casablanca	33,8	220	6,51
Urbanització la Muntanya Rodona	8,1	61	7,53
Total	143,6	2.708	18,86

Font: Ajuntament de Subirats

Quant a equipaments d'educació, Lavern, l'Ordal i St. Pau d'Ordal compten cadascun amb una escola d'educació infantil (EEI) i una d'educació infantil i primària (CEIP). Els 3 CEIP formen part de la Zona Escolar Rural (ZER) de Subirats; cadascuna té el seu equip directiu però mestres i alumnes sovint fan activitats conjuntes, a banda de compartir 4 mestres. El centre públic d'educació secundària és a St. Sadurní d'Anoia (IES intermunicipal del Penedès).

Breu història del municipi

A diferència d'altres municipis plurinuclears, el cas de Subirats no és el resultat de cap política d'agregacions, sinó del manteniment de l'estructura administrativa fixada a mitjan segle XIX.

Dóna nom al municipi l'antic castell de Subirats. Per la seva situació era un punt estratègic i fortificat vers les terres de ponent d'on provenien els atacs sarraïns. De domini comtal, fou bastit en un terreny aprisiat i el 917 ja constava com a residència del vescomte de Barcelona, Ermenard. Però a mitjan del s.X Olèrdola, que ja era propietat del comtat de Barcelona, passà a ser el punt fort fronterer de la comarca per la seva millor posició estratègica. L'alta jurisdicció del castell pertanyia als comtes de Barcelona, però el domini directe era dels vescomtes de Barcelona, excepte en el període immediatament posterior a la invasió d'al-Mansūr. El castell pertangué al vescomtat fins el s. XIV i fou incorporat a la corona el 1493. Durant la Guerra dels Segadors el castell va ser enderrocat i la corona es concedí el domini de les parròquies del terme de Subirats.

De les restes que han pervingut del castell se'n dedueix que el seu recinte tenia quatre torres rodones amb una torre mestra al mig. S'hi han trobat també restes de teules i de ceràmica ibero-romana que evidencien l'anterior ocupació de l'emplaçament del castell.

El terme del castell de Subirats compregué fins el 1764 l'actual municipi de Sant Sadurní d'Anoia i la parròquia de Monistrol d'Anoia.

Prop del castell hi ha l'església de Sant Pere del castell, que va ser parròquia de Subirats fins el 1930, quan es va convertir en santuari de la Mare de Déu de la Font Santa perquè s'hi traslladà la imatge que es venerava a la capella de la Font de la Salut, el 1726, situada al peu del castell.

Dels nuclis que formen el municipi, els més antics són Sant Pau d'Ordal, l'Ordal, Torre-ramona, Lavern, Can Rossell, el Pas de les Piles, Can Bas i Can Bosc d'Anoia. L'església parroquial de Sant Pau d'Ordal ja és esmentada el 1059 i depenia dels senyors del castell de Subirats, que el 1095 la donaren al monestir de Sant Sebastià dels Gorgs, que, a principis del s. XX es fusionà amb el terme de Subirats. L'Ordal és documentat el 1370 però durant molts segles fou un nucli que no tenia gaire entitat. Durant la Guerra del Francès fou escenari de nombroses lluites. Torre-ramona estigué molt relacionat amb el castell de Subirats perquè els seus habitants s'hi traslladaren. El nom prové del casal que presideix el

nucli i que fou construït el s. XVI per la família Gralla.. Lavern és també esmentat en la documentació antiga, el 1152 i el 1153. Can Rossell té en el seu territori la torre de Can Llopard, que fou guaita del castell de Subirats. Al Pas de les Piles, actualment desaparegut per les obres del TAV, hi havia la capella de Sant Miquel de la Foradada esmentada el 1279-80 i que sembla el s. XVIII fou destruïda per una riuada. Can Bas ja constava el 1545 com una masia que portava aquest nom. I, finalment, Can Bosc d'Anoia, documentat al s. XIV, quan s'anomenava Mas Carbons i pertanyia a la capella de Santa Maria de Vilarnau.

Pel que fa als vestigis i a les restes arqueològiques antigues, a part de les iberoromanes del castell de Subirats esmentades anteriorment, cal destacar la Torrota d'En Pasteres i la Torrota de Can Pinya. La Torrota d'En Pasteres és situada en el vessant septentrional de la muntanya del castell de Subirats i la Torrota de Can Pinya és situada a un 1 km. del castell en direcció llevant. Aquestes torres són d'origen medieval – en un principi es creia que eren d'origen romà – i probablement feren una doble funció, defensiva i de vigilància i serviren també de colomer. Cal fer esment, també, de la Torrota de Ca l'Almirall

Al cim del pujol d'en Figueres, situat a l'est de del castell, hi ha restes d'un poblat ibèric, molt extens i que conserva part d'una muralla que l'envoltava i construccions de planta rodona o quadrada. Els materials trobats en aquest poblat s'exposen al Museu de Vilafranca del Penedès.

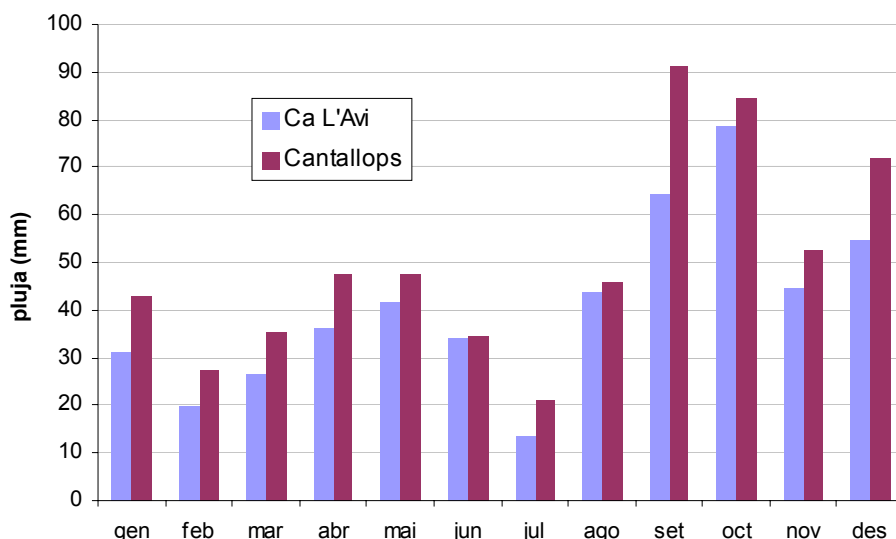
2.2 DESCRIPCIÓ DE L'ENTORN FÍSIC

Hi ha tres unitats orogràfiques clarament distingibles: les estribacions del massís del Garraf-Ordal, la conca del Baix Anoia i la depressió penedesenca; aquesta darrera correspon a la zona planera i més conreada, a ponent del municipi. El Massís del Garraf-Ordal, les estribacions del qual constitueixen la zona muntanyosa del municipi, està parcialment protegit. La part sud del massís pertany al Parc Natural del Garraf, que es va crear l'any 1986 i que inclou més de 10.000 ha. Una part del vessant septentrional, anomenada Muntanyes d'Ordal, s'ha delimitat com a espai natural del Pla d'Espais Naturals de Catalunya (PEIN). Aquest espai té 3.596 ha, de les quals 362 pertanyen al municipi de Subirats.

La xarxa hidrològica que drena el terme s'articula principalment al voltant de la conca del Lavernó, que flueix d'oest a est, al nord del municipi. És un afluent de primer ordre del riu Anoia, que pràcticament du aigua tot l'any. Una petita part de les aigües de pluja és recollida per la conca de la Riera de Ribes. al sud, al límit amb Avinyonet i Olesa de Bonesvalls.

El clima és típicament mediterrani, amb estius calorosos i hiverns freds. La mitjana anual de pluja és de 488 mm (entre l'any 1991 i el 2003) a Ca L'Avi (estació del DARP) i de 601 mm a l'extrem oposat del municipi (Cantallops), per al mateix període. Les temperatures no són excessivament fredes a l'hivern (no es mantenen sota zero, tot i que puntualment hi arriben) i a l'estiu es mouen entre 24-32 °C.

Figura 2.2-1. Pluja mitjana mensual en mm, a l'estació situada a Ca L'Avi i a Cantallops.

Font. Ca L'Avi: Estació d'avisos de Vilafranca del Penedès del Servei de Sanitat Vegetal del DARP. Cantallops: estació de mesures de Jordi Esteve

Els quinze nuclis habitats se situen principalment sobre la planura agrícola, a l'extrem occidental, i els més grans són els associats als principals eixos de comunicació (la C-243 i la línia de tren). El sector més oriental és eminentment forestal i de relleu més abrupte.

El paisatge de Subirats acull tres ecosistemes naturals: els forestals (dominants a les estribacions muntanyenques), els agrícoles (que principalment es troben a la plana) i els hidrològics (bàsicament vinculats al Lavernó i als seus petits tributaris).

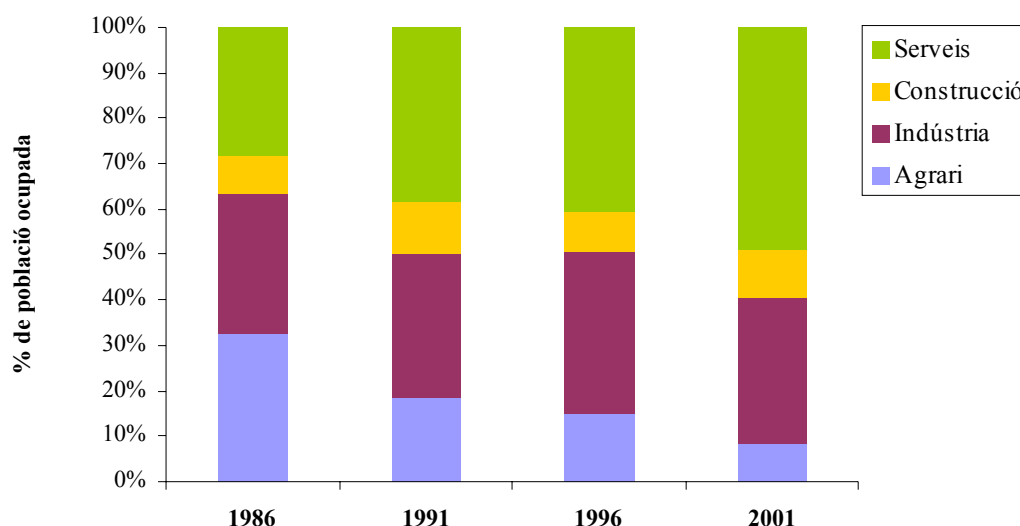
Quant a espècies de flora i fauna, l'entorn no destaca per allotjar cap espècie amenaçada o que tingui una rellevància especial.

Entenent per paisatge la combinació de patrimoni natural i cultural, és a dir, la transformació del territori per part de l'home, i seguint les directrius del Conveni Europeu del Paisatge, cal incloure, en el paisatge elements intangibles, que apel·len, per exemple, a la consciència històrica dels qui habiten l'entorn. Apart dels aspectes naturals (eminentment territorials), hi ha, per tant, elements immaterials, com la identitat, el simbolisme, el patrimoni cultural, que atorguen valor a cada porció de territori. A Subirats hi ha elements paisatgístics destacables, per les funcions que tenen com a punts d'observació, per bellesa del panorama (valor estètic) i per incorporar elements interès cultural.

2.3 DESCRIPCIÓ DE L'ENTORN SOCIOECONÒMIC

Considerant els 4 sectors econòmics que contempla l'Institut d'Estadística de Catalunya, entre 1991 i 2001 el sector de serveis és el que ha experimentat un creixement més important, quant a població ocupada, ja que ha passat del 28% al 48% (vegeu Figura 2.3-1). El percentatge de població dedicada a l'agricultura, per contra, és el que més ha davallat: si l'any 1986 representava el 32% dels treballadors, el 2001 equival sols a un 8%. Els que es dediquen a la indústria no mostren cap tendència significativa: si bé van incrementar entre 1986 i 1996 (del 31% al 36%), el 2001 representaven un 32%. La població ocupada, entre tots dos anys, ha incrementat considerablement: de 787 a 1130 (dades de 2001). Les dades disponibles per al 2003 indiquen que hi ha 27 persones a l'atur.

Figura 2.3-1. Població ocupada, per sectors

Font: web de l'Institut d'Estadística de Catalunya (www.idescat.es), consultada el maig de 2004

L'activitat econòmica de Subirats ha estat històricament vinculada al camp, tot i que en l'actualitat, tant en termes de població ocupada com de PIB, l'agricultura ha esdevingut el quart component de la base econòmica, per ordre de significació. Se situa, actualment, darrera els serveis, l'activitat industrial i la construcció.

La superfície agrícola utilitzada (SAU) ocupa el 41% del terme, i des dels anys 80 pràcticament no canvia. En total, comptant terrenys útils i de vora, o abandonats, els ecosistemes agrícoles cobreixen una mica més del 50% del municipi. De tot el Penedès, Subirats és el municipi amb més agricultors censats. L'agricultura constitueix un element fonamental en la configuració del paisatge subiratenc, amb una rellevància que no es correspon al pes que el sector té en termes de contribució a la base econòmica local.

FONTS BIBLIOGRÀFIQUES

AJUNTAMENT DE SUBIRATS. (1986). Pla General d'Ordenació Urbana del municipi de Subirats.

ARRIBAS, R., E. BERTRAN et al. (1991). L'Alt Penedès. Una comarca dinàmica als confins metropolitans. Caixa de Catalunya, col. Catalunya comarcal

CASANOVAS, A. (1995). La prestació de serveis obligatoris en els municipis plurinuclears de població equilibrada: Subirats (Alt Penedès). *Municipis amb nuclis agregats*. Federació de Municipis de Catalunya.

CASASSAS, LL (ed). (1991). L'Alt Penedès. Una comarca dinàmica als confins metropolitans. Caixa de Catalunya, col. Catalunya comarcal

ENCICLOPÈDIA CATALANA (1982). Gran geografia comarcal de Catalunya. El Penedès i l'Anoia. Barcelona: Vol. 5, p. 95-100

INSTITUT D'ESTADÍSTICA DE CATALUNYA. www.idescat.es; consultes realitzades fins a maig de 2004

LLORAC, S. (1988). Subirats. Visió general d'un municipi de l'Alt Penedès. Ajuntament de Subirats

SERVEI DE SANITAT VEGETAL DEL DEPARTAMENT D'AGRICULTURA, RAMADERIA I PESCA. Dades climatològiques de l'estació situada a Ca l'Avi (Subirats)